

İSTİKRAR SAĞLAMA ARACI OLARAK YARI-BAŞKANLIK SİSTEMİ: FRANSA VE RUSYA ÖRNEKLERİ

Uğur ACAR*

Öz

Yaygın kabul gören anayasal hükümet tarifine göre, faaliyetlerine devam edebilmek için parlamentonun güvenine ihtiyaç duyan hükümet ve doğrudan halk tarafından seçilen devlet başkanının birlikte yer aldığı sistemler “yarı-başkanlık sistemi” olarak adlandırılmaktadır. Fransa’da 1958 Anayasası’nda yapılan 1962 yılı anayasa değişiklikleri ile prototipi oluşturulan yarı-başkanlık sistemine Rusya Federasyonu’nda, nispeten daha yakın bir tarihte, 1993 Anayasası’nın kabulü ile geçilmiştir. Ancak bu ülkelerde yarı-başkanlık sistemine geçiş bir keyfiliğin ürünü değil tam tersine bir ihtiyacın karşılanması amacıyla gerçekleşmiştir. Bu ihtiyaç, kısaca ifade etmek gerekirse güçlü bir yürütme organı tesis etmek ve böylece istikrar sağlamak amaçlıdır. Bu çalışmanın amacı, yarı-başkanlık sistemine bir istikrar sağlama aracı olarak başvurulmasını, Fransa ve Rusya’da yarı-başkanlık sisteminin benimsenmesini doğuran tarihsel gelişim örnekleri üzerinden açıklamaktır. Bu bağlamda öncelikle yarı-başkanlık sisteminin temel özellikleri ve bu sistemin değerlendirilmesine dair farklı bakış açıları ele alınacaktır. İkinci ve üçüncü bölümlerde, söz konusu ülkelerde yarı-başkanlık sistemine geçmeden önceki siyasal konjonktür ve yaşanan siyasi krizlere değinilerek benimsenen anayasaların veya gerçekleştirilen anayasal değişikliklerin bu problemlerin çözümü amacıyla getirdiği yenilikler açıklanacaktır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise yarı-başkanlık sisteminin Fransa ve Rusya’da istikrarı sağlamayı başarıp başaramadığı değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hükümet Sistemleri, Yarı-başkanlık Sistemi, Fransa, Rusya

SEMI-PRESIDENTIAL SYSTEM AS A TOOL FOR PROVIDE STABILITY: SAMPLES OF FRANCE AND RUSSIA

Abstract

The type of system that includes a government that needs the confidence of the parliament and a president that is elected by people is regarded as “semi-presidential system” according to the widely accepted constitutional government description. Its prototype was created in France in 1962 with some changes in the 1958 French Constitution. Russian Federation implemented this system relatively recently by accepting its 1993 Constitution. These two countries shifted toward the semi-presidential system in order to meet a necessity, not as a product of arbitrariness. This necessity was to constitute a powerful executive organ and so to provide stability. This study aims to explore the rational behind the selection of semi-presidential system as a tool of providing stability and historical developments that caused France and Russia to adopt this system. In this context, this study will first present main features of the semi-presidential system and examine different perspectives on evaluation of this system.

* Araştırma Görevlisi, Kara Harp Okulu, Kamu Yönetimi Bölümü, uacar@kho.edu.tr

The second and third sections will introduce the political conjuncture and political crisis in pre-semi-presidential system period and how newly implemented constitutions and changes in former constitutions contributed to the solution of these problems. In the conclusion section, this study will evaluate whether semi-presidential system succeeded in providing stability in France and Russia.

Keywords: *Semi-presidential System, Executive, Legislature, Stability, France, Russia*

Giriş

Hükümet sistemleri konusu siyaset biliminin ve anayasa hukukunun ilgilendiği konuların başında gelmektedir. Antik Yunan'dan günümüze filozoflar ve siyaset bilimciler, gerek insanın içinde yaşarken en mutlu olacağı devlet tipinin gerekse de en iyi hükümet sisteminin hangisi olduğu konusunda çeşitli fikirler ileri sürmüşlerdir. Herodot'tan Aristoteles'e kadar birçok düşünür hükümet sistemlerini sınıflandırmaya çalışmıştır. Bu sınıflandırma çalışmaların günümüzde de hala devam etmektedir. Ancak hükümet sistemlerinin günümüzde kabul gören genel sınıflandırmasına geçmeden önce kavram karmaşasını önlemek amacıyla siyasal sistem, siyasal rejim, hükümet sistemi ve siyasal kurum gibi kavramlara ve bu kavramların birbiriyle ilişkisine açıklık getirilmesi gerekmektedir.

Bir ülkedeki bakanlıklar, parlamento, mahkemeler, cumhurbaşkanlığı, siyasal partiler ve baskı grupları gibi yapıların hepsi siyasal kurumlar olarak kabul edilir. Bu siyasal kurumların karşılıklı temasları, birbirlerini etkileyen karar ve davranışları söz konusudur. Bütün bu kurumların, birbiriyle ilişkili olarak düzenleniş şekillerine siyasal rejim denilmektedir (Yılmaz, 2014, s.126). Üzerinde yaygın uzlaşma bulunmamakla birlikte kısaca, devlet içindeki kuvvetlerin dağılımı ve düzenleniş bakımından anayasal demokrasilerde veya demokratik olmayan rejimlerde uygulanan kural ve kurumlar dizgesinin bütünü olarak tanımlanan hükümet sisteminin siyasal rejimin ilgi alanına giren konulardan yalnızca birini oluşturduğu kabul edilmektedir (Hekimoğlu, 2009, ss.5-7). Siyasal sistem ise hükümet sistemi yanında, bir ülkedeki siyasal partiler, seçim sistemi, siyasi kültür, tarih ve sosyoloji ile ekonomik altyapı gibi çok daha geniş bir kavramsal çerçeveyi bünyesinde barındırır. Buna göre siyasal sistem denilince, politik gücün elde edilmesi, kullanılması ve kontrolüne ilişkin yazılı olan ve olmayan kuralların bütünü anlaşılır (Hekimoğlu, 2009, s.6). Dolayısıyla bu kavramlar iç içe geçmiş kümeler şeklinde gösterilecek olursa, siyasal sistem en geniş halkayı oluştururken, siyasal sistemin bir ögesi olan siyasal rejim daha küçük bir kümeyi, siyasal rejimin ilgi alanına giren konulardan yalnızca birini oluşturan hükümet sistemi üçüncü bir kümeyi ve nihayet siyasal kurumlar da en ufak kümeyi teşkil etmektedir.

Antik Yunan'da Aristoteles, yaklaşık 158 site devletini analiz ederek üç "iyi" ve üç "kötü" hükümet sistemi ortaya koymuştur. Bunlar sırasıyla tek bir kişinin, azınlığın ve çoğunluğun kötü yönetimi olarak kabul ettiği "tiranlık", "oligarşi" ve "demokrasi" ve yine sırasıyla tek bir kişinin, azınlığın ve çoğunluğun iyi yönetimi olarak sınıflandırdığı "monarşi", "aristokrasi" ve "politeia"dır (Yılmaz, 2014, s.126). Ancak Antik Yunan'daki hükümet sistemlerine yönelik bu sınıflandırma özellikle 18. Yüzyıl'daki Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve Fransız Devrimi gibi olayların

çok daha karmaşık siyasi gerçeklikler ortaya çıkarmasıyla yetersiz kalmıştır. Bu dönemde monarşiler cumhuriyetlerden, parlamenter sistemler başkanlık sistemlerinden ve üniter sistemler federal olanlardan ayrılmıştır (Heywood, 2010, ss.51-52). Yirminci Yüzyıl'daki gelişmeler hükümet sistemlerinin sınıflandırılmasını bir kez daha değiştirmiş ve dünyanın iki tür rejim arasında, demokratik devletlerle totaliter devletler arasında bölündüğü fikri genel kabul görmeye başlamıştır. "Kapitalist" ve "Komünist" dünya kutuplaşması üzerine, iktisadi, ideolojik, siyasi ve stratejik boyutlarıyla inşa edilen "Üç Dünya" tipolojisi Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Doğu Asya'nın kaplan ekonomilerinin yükselişi ve siyasi İslam'ın doğuşuyla geçerliliğini yitirmiş görünmektedir (Heywood, 2010, ss.52-53).

Günümüzde özellikle kapitalizmin komünizm karşısında zafer elde etmesiyle birlikte, demokratik hükümet şekillerinin, bütün devletler içerisinde çoğunluğa ulaştığı görülmektedir (Hekimoğlu, 2009, s.24). Devletlerin çoğunlukla kabul ettiği bir yönetim şekli olarak demokratik rejimin temelinde, kuvvetler ayrılığı ilkesi yatmaktadır. Kuvvetler ayrılığına iki farklı şekilde riayet edilmektedir ki bunlar; kuvvetlerin sert ayrılığına ve kuvvetlerin yumuşak ayrılığına dayalı sistemlerdir. Kuvvetlerin sert ayrılığına dayanan hükümet sistemine Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanan "Başkanlık Sistemi", kuvvetlerin yumuşak ayrılığına dayanan hükümet sistemlerine ise İngiltere'de uygulanan "Parlamenter Sistem"¹ örnek gösterilebilir. Yarı-başkanlık sistemi ise demokratik hükümet sistemleri arasında sayılmakta fakat kuvvetler ayrımı ilkesinin tam olarak gerçekleşmediği gibi kuvvetlerin birleşmesinin de söz konusu olmadığı bir örneği teşkil etmektedir (Arslan, 2004, 91).

Başkanlık, parlamenter veya yarı-başkanlık sistemi olsun fark etmez, her birinin kendine özgü avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Örneğin, başkanlık sistemini savunanlar onun genellikle güçlü ve istikrarlı yönetimler oluşturduğunu ileri sürerken eleştirenler, sistemin katılık (değişmeyen görev süresi) ve çift meşruluk sorununa yol açtığını iddia etmektedirler. Bundan dolayı başkanlık sistemlerinin krizlere çözüm bulamayan katı yapısının darbelere ve antidemokratik müdahalelere gebe olduğu da söylenmektedir. Yarı-başkanlık sisteminin de bazı avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Örneğin, başkanlık sisteminde çift meşruluk sorunu rejimin çökmesine neden olabilirken, yarı-başkanlık sisteminde bir avantaj olarak devlet başkanına tanınan meclisi fesih yetkisi, rejimin çöküntüye uğraması ihtimalini ortadan kaldırmaktadır ancak öte yandan bu durum hükümet istikrarsızlıklarına yol açabilmektedir.

Yarı-başkanlık sistemine, geleneksel olarak yürütmenin yasama karşısında zayıf düştüğü demokratik toplumlarda başvurulmaktadır (Arslan, 2004, s.91). Bir yandan devlet başkanına geniş anayasal haklar verilerek yasama organı karşısında yürütme güçlü konuma getirilmeye çalışılırken diğer yandan yasama organının hakları geniş ölçüde kısıtlanmaktadır. Bu çalışmada, Fransa ve Rusya'da istikrarsız yönetimlere bir çözüm bulma amacıyla benimsenen yarı-başkanlık sisteminin, bir istikrar sağlama aracı olarak başarılı olup olmadığı incelenecektir. Bunu yaparken öncelikle bu ülkelerin yarı-başkanlık sistemini benimsemeden önceki dönemlerde

1 Bu sistemin diğer adı "Westminister" sistemidir. Sistem ismini İngiliz parlamentosunun toplandığı Westminister Sarayı'ndan almaktadır. Literatürde parlamenter sistemin salt hali bu şekilde isimlendirilmektedir.

yaşadıkları siyasi krizleri açıklayacak, daha sonra, yarı-başkanlık sistemini benimsemelerine aracılık eden anayasa veya yapılan anayasa değişiklikleriyle bu krizleri aşmak için ne tür yenilikler getirdiklerini analiz etmeye çalışacağız. Sonuç bölümünde ise yarı-başkanlık sisteminin bu ülkelere siyasi istikrar getirmekte başarılı olup olmadığını değerlendirecektir.

1. YARI-BAŞKANLIK SİSTEMİ VE FARKLI YORUMLARI

Yarı-başkanlık sistemi en genel anlamı ile parlamenter yönetim ile başkanlık yönetiminin bazı unsurlarını birleştiren bir melez hükümet modeli olarak tanımlanabilir (Yazıcı, 2013, s.92). Başkanlık sistemine benzeyen yönü, devlet başkanının doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesi ve geniş yetkilere sahip olması iken parlamenter sisteme benzeyen yönünü ise parlamentonun güvenine tabi bir başbakanın ve bakanlar kurulunun varlığı oluşturmaktadır (Coşkun ve Davut, 2013, ss.219-220). Sistem, her ne kadar yarı-başkanlık sistemi olarak isimlendirilse de özellikleri incelendiğinde aslında parlamentarizme daha yakın olduğu söylenebilir.

A. Yarı-Başkanlık Sisteminin Özellikleri

Fransa'da 1958 Anayasası'nın 1962'de geçirdiği değişikliklerle beraber, cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmeye başlanması yeni bir modelin ortaya çıkmasına neden oldu. General Charles de Gaulle'ün bu sisteme geçişteki etkisine ileride detaylı olarak yer verecek olsak da burada bir kez daha altını çizmek gerekmektedir. Kendisi istikrarsız sistemin temel probleminin zayıf bir yürütmenin varlığı olduğunu sürekli dile getirmekteydi. Sonunda istediğini 1962 değişikliği ile elde etmiştir. Literatürde iki kutuplu yürütme, yarı parlamenter sistem, yarı başkanlık hükümeti gibi isimlendirmelere rastlanılmakla birlikte bu sistemleri ifade etmek amacıyla yaygın olarak "yarı-başkanlık sistemi" terimi kullanılmaktadır (J.Linz ve A. Valenzuela, 1994, s.48).

Yarı-başkanlık sistemi her ne kadar Fransa ile özdeşleşmiş olsa da 1919 yılında Finlandiya'da ve Weimar Cumhuriyeti Almanyası'nda uygulanan sistem yarı-başkanlık sistemi olarak kabul edilebilirdi. Fakat bu kavram henüz icat edilmediği için söz konusu uygulama güçlü bir başkanlık ile dengelenen parlamenter sistem olarak algılanmaktaydı (Okşar, 2011, s.13). Yarı-başkanlık sistemi üzerine çok önemli çalışmalarına imza atan Robert Elgie, yarı-başkanlık sistemi kavramını ilk kez 1959'da H.Beuve-Mery isimli bir gazetecinin kullandığını söylemektedir. Ancak bilimsel literatüre 1970 yılında Fransız siyaset bilimcisi Maurice Duverger tarafından kazandırılmış ve yine kendisi daha sonra 1974 ve 1978 yıllarında tanım üzerinde bazı değişiklikler yaparak nihai şeklini vermiştir.

Yarı-başkanlık sistemini tanımlarken vurgu yapılan noktalar yazardan yazara değişmektedir. Doktrindeki farklı bakış açılarından yarı-başkanlık sisteminin ele alınacağı izleyen alt bölümde bunlardan bazılarını açıklanacaktır. Ancak bir anlamda yol gösterici olması amacıyla belirtilmesi gerekir ki yarı-başkanlık sisteminin öne çıkan üç özelliği görülmektedir. Bunlardan ilki; devlet başkanının halk tarafından seçilmesi, ikincisi, devlet başkanının parlamenter sistemdeki devlet başkanına oranla daha güçlü yetkilere sahip olması ve üçüncüsü, parlamentoya karşı sorumlu başbakan ve kabinenin olmasıdır.

B. Yarı-Başkanlık Sistemine Farklı Bakış Açıları

Siyasi arka planı 20. Yüzyıl'ın ilk çeyreğine kadar dayanan yarı-başkanlık sisteminin zaman içinde popülaritesini artırdığı ve birçok ülkenin anayasal tercihi olduğu görülmektedir. Tercih ediliş nedenini; bazen, yaşanan siyasi krizleri aşmak türünden siyasal zorunluluklar bazen de hızlı bir şekilde demokratikleşme ihtiyacı oluşturmaktadır (TBMM Ar-Mer, 2014, ss.6-7). Finlandiya, Weimar Cumhuriyeti, Portekiz, Avusturya ve Fransa'da bu tercih edilişin ilk nedene, post-komünist ülkelerde ise daha çok ikinci nedene dayandığı söylenebilir.

Yarı-başkanlık sistemine duyulan ilginin artması, bu konudaki teorik çalışmaların da buna paralel olarak artması sonucunu doğurmuştur. Yarı-başkanlık sistemi üzerine literatürde birçok tanım vardır. Bu tanımlar genellikle Parlamenter ve Başkanlık sistemlerine benzeyen ve ayrışan noktalara vurgu yapılarak veya bu noktalardan önemli görülen bir veya birkaç tanesine dikkat çekilerek yapılmaktadır. Örneğin Lijphart, yarı-başkanlık sisteminin gereksiz bir kategorileştirme olduğunu savunup başkanlık ve parlamenter sistem sınıflandırmasını yeterli bulurken, Shugart, yarı-başkanlık sistemi olgusunu kabul etmekte ancak çeşitlilikten dolayı farklı adlandırmalarsa gitmektedir. Sartori ise Cumhurbaşkanının yetkilerinin az veya geniş olmasına karşın kullanımının zor olduğu bazı ülkeleri bu sınıflandırmanın dışında tutmayı tercih etmektedir (Demir, 2013, s.842). Takip eden başlıkta literatürde yarı-başkanlık sistemi konusundaki farklı bakış açılarından en çok kabul görenleri sırasıyla ele alınacaktır.

a. Maurice Duverger: Konjonktürel Yaklaşım

Yarı-başkanlık sisteminin siyaset bilimi literatürüne geçecek tanımını yapan düşünür Maurice Duverger'dir. O, yarı-başkanlık sisteminin, Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği'nin demokrasiye geçiş çabalarında kullanabilecekleri en etkili yol olduğunu savunmaktadır. Örneğin Polonya, komünizmin çöküşü sonrasında 1997 Anayasası'nı Fransız sistemini örnek alarak yarı-başkanlık sistemine imkân verecek şekilde düzenlemiştir (Elgie, 1999, s.282).

Duverger'in yarı-başkanlık tanımı son şeklini alana kadar birkaç defa değişikliğe uğramıştır. Tanım üzerindeki bu değişikliğin arka planında, Duverger'in yarı-başkanlığı tanımlarken ilk başta parlamenter paradigma odaklı düşünürken daha sonrasında bakış açısının bu paradigmadan başkanlık paradigmasına doğru kayması yatmaktadır (Uluşahin, 2007, s.35).

Duverger, yarı-başkanlık sistemi tanımlamasını ilk olarak 1970'te yayınlanan kitabında yapmıştır. O yarı-başkanlığı; "devlet başkanının genel oyla, doğrudan halk tarafından seçildiği ve normal bir parlamenter rejimdeki devlet başkanının yetkilerini aşan belirli yetkilere sahip olduğu, hükümetin parlamentonun oyuyla görevden alınabilen bir başbakan ve bakanlardan kurulu bir kabineden oluştuğu rejim" olarak tanımlamaktadır (Uluşahin, 2003, ss.206-207). 1974 tarihli "Siyasal Rejimler" adlı çalışmasında ise, Duverger bazı değişiklikler yapmıştır. Öncelikle 1970 tarihli tanımındaki "devlet başkanı" ifadesinin yerine 1974'te "başkan" ifadesini kullanmayı tercih etmiş ayrıca 1970 yılında devlet başkanının yetkilerine vurgu yapan maddenin yerine 1974'teki tanımına başkanın parlamentoyu feshedebileceğini eklemiştir. Nihayetinde 1974'te yarı-başkanlık sisteminin şu üç özelliğini sıralamıştır. İlk olarak, başkanın genel oyla halk tarafından seçilmesi; ikinci olarak, başkanın

yanında parlamentonun güvenine dayalı başbakan ve bakanlar kurulunun bulunması ve son olarak da, başkanın parlamentoyu fesih yetkisine sahip olmasını sistemin temel nitelikleri olarak görmüştür. 1978 tarihli eserinde nihai şeklini verdiği tanımına göre bir siyasal sistemin yarı-başkanlık olarak kabul edilebilmesi için şu üç unsur bir arada bulundurması gerekir (Duverger, 1974. ss. 85-88):

- i. Devlet başkanının doğrudan ve genel oyla halk tarafından seçilmesi.
- ii. Devlet başkanının önemli yetkilere sahip olması.
- iii. Buna karşılık, devlet başkanının yanında yürütme ve hükümet etme yetkilerine sahip ancak parlamento karşı koymadığı sürece görevde kalan başbakan ve bakanlardan oluşan bir kabinenin bulunması olarak özetlemiştir.

Duverger, bu kriterleri göz önünde bulundurarak Fransa, Finlandiya, Avusturya, İrlanda, İzlanda, Weimar Cumhuriyeti ve Portekiz'i, kendi oluşturduğu üç yarı-başkanlık tipolojisine dâhil etmektedir. Avusturya, İrlanda ve İzlanda'yı devlet başkanına sembolik yetkiler sunulan yarı-başkanlık kategorisine, Finlandiya, Portekiz ve Weimar Cumhuriyeti'ni devlet başkanı ile hükümetin dengede olduğu yarı-başkanlık kategorisine ve son olarak Fransa'yı devlet başkanına geniş yetkiler sunulan kategoriye dâhil etmektedir (Yazıcı, 2013, s.94).

Bazı yazarlar tarafından, yarı başkanlık sisteminin siyasal şartların da etkisiyle parlamenter sistem ile başkanlık sistemi arasında gidip gelen bir sistem olarak kabul edildiğinden bahsedilmiştir. Duverger'in de bu kapsamda yer alan yazarlar içerisinde olduğu net bir şekilde görülmektedir. Ona göre, yarı-başkanlık sistemini, başkanlık ve parlamentarizm arasında bir sentez/bir kurumsal düzenleme olarak ifade etmek yerine, meclis çoğunluğunun cumhurbaşkanını destekleyip desteklememesine göre başkanlık ve parlamentarizm evreleri arasında gidip gelen bir sistem olarak ifade etmek daha isabetli olacaktır (Yazıcı, 2013, ss.92-93).

b. Giovanni Sartori: Sarkaç Yaklaşımı

Sartori, yarı-başkanlık sistemine karşı terimsel itirazlar olsa da “yarı” teriminin kullanımını isabetli bulmaktadır. Çünkü, başkanlık sistemindeki tek odaklı otorite yapısından ziyade yarı-başkanlık sisteminde bir diyarşi² vardır. Başkanlık otoritesi ikiye bölündüğünden dolayı yürütme kuvvetinin ikiye bölündüğünü ifade eden “yarı” başkanlık terimi mantıklı bir seçimdir (Sartori, 1997, s.161).

Fakat Sartori, Duverger ve onu takip edenlerin savunduğu yarı-başkanlık sistemini parlamenter ve başkanlık sistemleri arasında bir gel-git olarak niteleme fikrine katılmamaktadır. Sartori'ye göre yarı-başkanlık sistemini parlamenter ve başkanlık sistemleri arasında bir “gel-git” olarak nitelemek yarı-başkanlık sisteminin gerçek bir sistem olmadığını iddia etmek anlamına gelmektedir. İki farklı tür arasında “gidiş-geliş” yapmak bir türden diğerine geçmek demektir. Sartori bu tehlikeden “sarkaç hareketi” metaforu ile kurtulmayı başarmaktadır. Ona göre, sarkaç gibi sallanan bir nesne, sistem-içi bir hareket sergilemektedir. Bundan dolayı kendisi olarak kalacaktır. Bu da yarı-başkanlık sisteminin bir hükümet sisteminden

2 Diyarşi, kısaca ikili başlı yürütme demektir. Yukarıda, yarı-başkanlık sisteminde otoritenin halk tarafından seçilen devlet başkanı ve yine halk tarafından seçilen meclis arasında paylaşılması kastedilmektedir.

diğerine gidip gelen değil gerçek bir karma sistem olarak nitelendirilmesine imkân tanımaktadır (Okşar, 2011, ss.20-21).

Sartori'ye göre her ne kadar parlamento çoğunluğunu arkasına almış olsa da başka bir kurumla birlikte ve onun vasıtasıyla yönetmek zorunda olan bir başkan, başkanlık sistemindeki tek başına yöneten başkana benzetilemez. Bu yarı-başkanlık sistemindeki başkanın konumunun abartılması anlamına gelir. Öte yandan, kendisine muhalif bir parlamentoyu karşısında bulmuş olmasına rağmen yine de yarı-başkanlık sistemindeki başkan klasik parlamenter sistemdeki cumhurbaşkanına benzetilemez. Çünkü böyle bir durumda yarı-başkanlık sistemindeki başkana haksızlık edilmiş olur. Çoğunluk tarafından desteklenmeyen başkan haklarının bir kısmını kullanamaz ancak hiçbir zaman da göstermelik bir başkan konumuna düşmez. O, parlamentonun seçtiği başkanların pek nadir sahip olduğu yetkilerle donatılmış bir başkandır (Sartori, 1997, s.165).

Sartori aynı zamanda Duverger'in yarı-başkanlık sınıflandırmasına da kısmi olarak katılmaktadır. Duverger'in üçlü tipolojisinde yer alan ve devlet başkanlarının sadece sembolik yetkilere sahip olduğu kategoride yer verdiği Avusturya, İrlanda ve İzlanda'nın yarı-başkanlık sistemine dâhil edilemeyeceğini savunmaktadır. Sartori'ye göre bu devletlerde sadece devlet başkanının halk tarafından seçilmesi ilkesi yarı-başkanlık ile örtüşmektedir. Bunun dışında sistem parlamenter sistemin geleneklerine göre işlemektedir (Yazıcı, 2013, s.97). Sartori, İrlanda'da devlet başkanının halk tarafından seçilmiş olmasına rağmen anayasal yetkilerinin zayıf olduğunu, İzlanda ve Avusturya'da ise devlet başkanlarının önemli yetkilere sahip olmasına karşın fiili olarak bu yetkilerini kullanmadığını belirterek bu ülkeleri parlamenter sistem olarak sınıflandırmanın daha doğru olacağını söylemektedir (Demir, 2013, s.842). Sartori, Duverger'nin tipolojisinde yer verdiği diğer ülkeler olan Fransa, Weimar Almanyası, Portekiz, ve Finlandiya'yı yarı-başkanlık olarak kabul etmekte ve bunlara ek olarak Sri Lanka'yı da dahil ederek yarı-başkanlık sistemi örneklerini çeşitlendirmektedir.

Sartori, yarı-başkanlık sisteminden söz edilebilmesi için şu beş kriterin bir arada bulunması gerektiğini ileri sürmektedir:

- i.** Devlet başkanının doğrudan veya dolaylı olarak halk tarafından belirli bir süre için seçilmesi.
- ii.** Devlet başkanının yürütme yetkisini bir başbakanla paylaşmasına dayanan ikili bir otorite yapısı.
- iii.** Parlamentodan bağımsız ancak iradesini hükümet kanalıyla açıklaması ve işlem görmesi gereken bir başkanın varlığı.
- iv.** Başkandan bağımsız ancak parlamento çoğunluğunun desteğine ihtiyaç duyan bir başbakan ve kabinesinin bulunması.
- v.** Yürütmenin yapıcı birimlerinden her birinin özerklik potansiyelinin devam etmesi koşuluyla yürütme içinde farklı dengelerin ve değişen üstünlüklerin kurulabilmesi (Elgie, 2007, ss.59-60).

Sartori, ancak bu beş özellik bir arada bulunursa bir siyasal sistemin yarı-başkanlık olarak kabul edilebileceğini belirtmektedir. Bu beş özellik arasında ise en önemlilerinin, başkanın halk tarafından seçilmesi, başkanın yürütme gücünü başbakanla paylaşması ve başbakanın parlamentoya bağımlı olduğunu söylemektedir (Uluşahin, 2007, s.48).

c. Matthew Shugart ve John Carey: Beşli Sınıflandırma Modeli

Öncelikle belirtmek gerekir ki Shugart ve Carey, Duverger'in yarı-başkanlık isimlendirmesini eleştirmektedirler. Bu kullanımın, okuyucuları hükümet sisteminin içeriğinin anlaşılması konusunda yanlış yola sevk edeceğini ve bunun yerine "başbakan-başkanlık" teriminin daha doğru bir kullanım olacağını savunmaktadır (Elgie, 1999, ss.4-5).

Onlar'a göre ülkelerin ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkan karma sistemler yarı-başkanlık sisteminden ibaret değildir. Ülkelerin anayasaları karşılaştırmalı bir incelemeye tabi tutulduğunda başkanlık, parlamenter ve yarı-başkanlık sistemlerinin bir takım özelliklerine sahip olan ancak bu sınıflandırmalardan hiç birine dâhil edilemeyecek çeşitli anayasal sistemlerin varlığına rastlanmaktadır. Bu tarz sistemler genel olarak "yarı-başkanlık sistemi" başlığı altında ele alınmaktadır (Gönenç, 1998, s.205). Ancak Shugart tarafından bu hükümet sistemlerinin ayrıntısındaki farklılıklar göz önünde bulundurularak beşli bir sınıflandırmaya gidilmiştir. Bu sınıflandırma şu başlıklardan oluşmaktadır (Yücel, 2003, s.343):

- i. *Saf başkanlık sistemi (Pure Presidentialism)*
- ii. *Başbakanlı-başkanlık (Premier-Presidential)*
- iii. *Başkan-parlamenter (President-Parliamentary)*
- iv. *Başkanlı-parlamenter (Parliamentary with President)*
- v. *Saf parlamenter sistem (Pure Parliamentary)*

Burada konuyla ilişkisinden dolayı başbakanlı-başkanlık ve başkanlı-parlamenter kategorileri üzerinde biraz daha durmak ve bu çalışmanın öznesini teşkil eden Fransa ve Rusya'nın hükümet sistemlerinin bu kategorilerden hangisine dâhil edildiğini, nedenleriyle birlikte açıklamak yerinde olacaktır. Öncelikle Shugart ve Carey'in Fransa'yı dâhil ettiği başbakanlı-başkanlık sisteminin temel unsurları şu şekilde sıralanabilir:

- i. Devlet başkanının halk tarafından seçilmesi,
- ii. Devlet başkanının önemli yetkilere sahip olması,
- iii. Yürütme fonksiyonunu icra eden ve meclisin güvenine tabi olan bir başbakan ve kabinenin varlığı (Yazıcı, 2013, s.101).

Bu sistemde başbakan ve hükümet parlamentoya karşı sorumludur fakat kabinenin başındaki başbakanı seçme yetkisi başkanda olmasına rağmen kabineyi görevden alma yetkisi sadece parlamentoya tanınmış bir yetkidir. Bu sistemlerde devlet başkanlarının sahip olduğu en önemli yetki ise meclisi feshedebilme yetkisidir.

Öte yandan, Shugart ve Carey'in başkanlı-parlamenter sistem olarak adlandırdığı ve Rusya'yı da dâhil ettiği sistemlerin unsurları şu şekilde özetlenebilir:

- i. Devlet başkanının halk tarafından seçilmesi,
- ii. Devlet başkanının kabinedeki bakanları atama ve azletme yetkisinin olması,
- iii. Kabinenin parlamentonun güvenine tabi olması,
- iv. Devlet başkanının parlamentoyu fesih veya yasama yetkisine yahut bu yetkilerden her ikisine de sahip olması (Yazıcı, 2013, ss.101-102).

Bu sistemlerde, başbakan ve hükümet çapraz ateş altında kalmaktadırlar. Çünkü, başbakan ve hükümet, devlet başkanı ve parlamentoya karşı kolektif olarak sorumlu olup her ikisi tarafından da görevden alınma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Bu sistemlerde de başbakanı atama yetkisi devlet başkanındadır.

d. Robert Elgie: Yarı-Başkanlık Sisteminin “Geniş” Yorumu

Duverger ve Sartori'nin tanımlarını problemlili bulan Robert Elgie, bu problemin temel nedeninin yarı-başkanlık tanımlaması yapılırken devlet başkanının sahip olduğu yetkilere yer verilmesi olduğu görüşündedir. Bu nedenle yapılması gereken devlet başkanının yetkilerini bir kenara bırakarak yarı-başkanlığı tanımlamaktır. Kısacası Elgie'ye göre, daha geniş bir tanımla, “halk tarafından sabit bir dönem için seçilen cumhurbaşkanının ve yasama organına karşı sorumlu bir başbakan ve kabinenin birlikte var olduğu sistem” yarı-başkanlık sistemi olarak tanımlanabilir (Elgie, 2012, s.22). Sartori ve Duverger'in aksine Elgie tanımında “cumhurbaşkanının oldukça önemli yetkileri” gibi sınırları belli olmayan unsurlara referans vermek yerine daha güvenilir kabul ettiği anayasal hükümlere dayanmaktadır (TBMM Ar-Mer, 2014, s.3). Elgie, 2010 yılı itibariyle 54 ülkenin³ yarı-başkanlık sistemini öngören anayasalara sahip olduğunu iddia etmektedir.

Bu çalışmada, yarı-başkanlık sistemleri kavramı ile Robert Elgie'nin fikirleri doğrultusunda, halk tarafından seçilmiş bir devlet başkanının ve parlamentoya karşı sorumlu bir başbakan ve hükümetin bulunduğu tüm sistemler kastedilmektedir. Çalışmanın yarı-başkanlık sistemlerini benimseyen tüm ülkeleri, ayrıntılarındaki farklılıklara göre sınıflandırmak gibi bir amacı olmadığından dolayı Elgie'nin tanımının benimsenmesi ideal gözükmemektedir. Ayrıca, Elgie'nin yarı-başkanlık tanımının benimsenmesi, literatürde Rusya'nın hükümet sisteminin yarı-başkanlık, başkanlık veya süper-başkanlık sınıflandırmalarından hangisine girdiği yönündeki tartışmaları bertaraf ederek konunun kapsamı dahilinde analiz edilmesini mümkün kılacaktır.

e. Diğer Görüşler

Yukarıda tartışılan ve nispeten literatürde kabul gören yaklaşımlar dışında yarı başkanlık sistemine yönelik farklı düşünür ve yazarların konuya yönelik özellikle eleştirel yaklaşımları dikkat çekicidir. Duverger, yarı-başkanlık sistemini hükümet sistemleri tipolojisine bir üçüncü hükümet sistemi olarak eklemiştir. Ancak bu herkes tarafından kabul gören bir yaklaşım değildir. Bu başlık altında bu eleştirel yaklaşımlar ele alınacak, konuyla ilgili alternatif görüşler de ortaya konulmaya çalışılacaktır.

- Arend Lijphart: İkili Sınıflandırma Modelinde Israr

Duverger, yarı-başkanlık sistemini hükümet sistemleri tipolojisine bir üçüncü hükümet sistemi olarak eklemiştir. Ancak bu herkes tarafından kabul gören bir yaklaşım değildir. Arend Lijphart da bu görüşün aksini savunanlar arasında yer almaktadır. Lijphart, bütün hükümet sistemlerinin iki ana hükümet sistemi olan başkanlık ve parlamenter sistemden birisine dâhil edilebileceğini savunmaktadır (Lijphart, 2006, s.118).

Lijphart, parlamenter sistem ile başkanlık sistemi arasında üç fark olduğunu belirtmektedir. Birincisi; parlamenter bir sistemde, hükümetin başı ve onun hükümeti, yasama organının güvenine dayanmak zorunda ve yasama organı tarafından güvensizlik oyuyla görevden uzaklaştırılabileceği için ona karşı sorumludur.

3 Bu ülkelerden bazıları şunlardır: Bulgaristan, Rusya, Cezayir, Fransa, İzlanda, Portekiz, Kazakistan, Kırgızistan, Sri Lanka, Azerbaycan, Gürcistan, Türkiye.

Başkanlık sisteminde ise, başkan belli bir süre için halk tarafından seçilir ve yasa- ma organı tarafından görevinden uzaklaştırılmaz. İkincisi, parlamenter sistemde başbakanları, ülkeden ülkeye bu seçim süreci farklı biçimler olsa da, parlamento üyeleri seçerken, başkanlık sisteminde başkanlar doğrudan doğruya veyahut seçilmiş delegeler aracılığıyla halk tarafından seçilmektedir. Üçüncü temel fark ise, parlamenter sistemde yürütme organı cumhurbaşkanı, başbakan ve kabine üyele- rinden oluşan kolektif bir yapıdayken, başkanlık sisteminde yürütme organı tek bir kişiden oluşmaktadır (Lijphart, 2006, s.120)

Başkanlık ve parlamenter sistemler bu üç kıstasa göre tanımlandıktan sonra Lijp- hart, 1945-1996 zaman aralığında incelediği 36 çağdaş demokrasinin, 35'ini başkanlık ya da parlamenter sistemden birine, İsviçre'yi ise Melez hükümet sistemi katego- risine dâhil etmektedir. Lijphart, incelediği 36 demokrasiden 6'sının yarı-başkanlık sistemine dâhil edilebileceğini söyler. Bunlar; Avusturya, Finlandiya, Fransa, İzlanda, İrlanda ve Portekiz'dir. Ancak bu devletlerden Avusturya, İzlanda, İrlanda ve Portekiz'in başkanları halk tarafından seçilmelerine karşın zayıf bir pozisyonda olduğun- dan, sistem daha çok parlamentarizm gibi işlemektedir. Yazar, Fransa için ise parla- mento çoğunluğunun başkanı desteklediği zamanları başkanlık sistemi, parlamento çoğunluğunun cumhurbaşkanına muhalif olduğu zamanları ise parlamenter sistem olarak tanımlamaktadır (Okşar, 2011, s.13). Fin hükümet sistemini ise, başkanın yet- kilerinin dış ilişkiler ile sınırlandırıldığı, devletin gerçek başkanının başbakan olduğu dönemlerde Fransa'nın kohabitasyon⁴ dönemlerine benzediğini ileri sürerek parla- menter sistem kategorisine dâhil etmektedir (Lijphart, 2006, s.124).

- Juan Linz: Çift Yürütme Olarak Yarı-Başkanlık

Juan J. Linz, parlamenter sistemlerin başkanlık sistemlerinden daha üstün oldu- ğunu çünkü başkanlık sistemlerinde hem başkanın hem de parlamentonun halk ta- rafından seçilmesinin bir çifte meşruluk sorunu yarattığını savunmaktadır. Ayrıca başkanlık sistemlerinde başkanın sabit bir görev süresi için seçilmesinin ve bu süre bitmeden görevden alınmamasının - impeachment süreci haricinde- istikrar değil tam tersine eğer başkan halkın ve partisinin güvenini yitirmişse etkinlikten uzak istikrarsız bir yönetim getireceğini iddia etmektedir (Yücel, 2003, s.341). Görüldü- ğü üzere, başkanlık sisteminin olumlu olduğu düşünülen yönleri Linz'e göre onun tıkanmaya neden olabilecek problemlili yönlerini de oluşturmaktadır.

Linz, yarı-başkanlık sistemini, parlamento tarafından atanmak yerine halk ta- rafından doğrudan ya da dolaylı biçimde seçilen başbakanlara ve parlamentonun güveni- ne ihtiyaç duyan başbakanlara sahip olan sistemler olarak nitelemektedir (J.Linz ve A. Valenzuela, 1994, s.48). Bu tanıma göre, Fransa, Finlandiya ve Portekiz yarı-başkan- lık sistemi örnekleri olarak kabul edilebilir. Ayrıca Linz'e göre, çift yürütme olarak tanımladığı yarı-başkanlık sistemi kuvvetler ayrılığı ilkesinden önemli bir sapmayı ifade etmektedir. Bunun nedeni devlet başkanının meclisi feshedebilme yetkisine sa- hip olmasıdır (Yazıcı, 2013, s.95). Bu kriteri göz önüne aldığımızda Rusya'daki siste- min bir karma sistem, yani yarı-başkanlık sistemi olduğu ifade edilebilir.

4 Kohabitasyon, devlet başkanlarının kendileri ile aynı siyasi görüşten olmayan bir parlamento çoğun- luğu ile çalışmak zorunda kaldığı dönemleri ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Fransa'da iki defa Mitterand'ın bir defa da Chirac'ın cumhurbaşkanlığı döneminde kohabitasyon dönemi yaşanmıştır.

- Patrick O'Neill: Başkanın Gücüne Ağırılık Veren Yaklaşım

Patrick O'Neill ele alındığında, onun başkanın gücüne odaklandığı görülmektedir. O'Neill, yarı-başkanlık terimini, yürütme gücünün hükümetin başı olan başbakan ve devletin başı olan başkan arasında paylaşıldığı ancak önemli yürütme yetkilerinin yine de başkanda kaldığı sistemleri nitelemek için kullandığını görmekteyiz. Dolayısıyla, Avusturya, İzlanda ve İrlanda gibi ülkeleri, devlet başkanları halk tarafından doğrudan seçilmiş olmasına rağmen zayıf başkanlara sahip olduğundan dolayı yarı-başkanlık olarak görmezken, Arnavutluk ve eski Çekoslovakya gibi dolaylı olarak halk tarafından seçilmiş ancak güçlü başkanlara sahip ülkeleri yarı-başkanlık olarak nitelediği görülmektedir (Uluşahin, 2007, ss.48-49).

2. FRANSA'DA YARI-BAŞKANLIK SİSTEMİNİN DOĞUŞU

Fransız yarı-başkanlık sisteminin bu çalışmada, yarı-başkanlık sistemi örneklerinden biri olarak ele alınmasının temel nedeni, kurumlarının kendine özgü nitelikleri yanında, demokratikleşme sürecinde gösterdiği başarı ve V. Cumhuriyet döneminde oluşturduğu istikrarlı yapı ile bir kısım dünya devletlerine esin kaynağı olmasında yatmaktadır (Çam, 2000, s.143). Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında hızlı demokratikleşme ihtiyacı duyan birçok ülke Fransız yarı-başkanlık sistemini örnek alarak kurumsal yapılarını bu sisteme uyarlamışlardır.

Fransa, 1789 İhtilali'nden günümüze kadar on beş farklı anayasa kabul etmiş ve bunlarla yönetilmiştir. Bunlardan bazıları kısa ömürlü bazıları ise uzun ömürlü olmuştur. Örneğin, Üçüncü Cumhuriyet(1870-1940) anayasası olan 1875 Anayasası en uzun yaşayan anayasa iken en kısa yaşayanı 100 günlük süre ile Nisan 1815 tarihli "İmparatorluğun Teşkilatlarına Ek Kanun" olmuştur. Çalışma konusunun sınırlarını aşacağından dolayı burada bu anayasaların hepsini ele alma şansı bulunmamaktadır. Ancak, istikrarsız nitelikleri dolayısıyla V. Cumhuriyeti doğuran II. , III. ve IV. Cumhuriyet dönemlerine ve bu dönemlerin anayasaları olan 1875 ve 1946 Anayasalarına değinilecektir. Ayrıca çalışma konusunun unsurlarından birini oluşturan Fransız V. Cumhuriyetini kuran 1958 Anayasası ve bu anayasada yapılan 1962 değişikliklerine de öneminden dolayı vurgu yapılacaktır.

A. İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Cumhuriyet Dönemleri

Fransa'da 1789 Devrimi'nin sonrasında çok çeşitli siyasal rejimler baş göstermiştir. Bunlar, Birinci Cumhuriyet'te meclis hükümeti, mutlakiyet, anayasal monarşi, II. Cumhuriyet döneminde başkanlık, III. ve IV. Cumhuriyet dönemlerinde parlamenter cumhuriyet ve V. Cumhuriyet döneminde yarı-başkanlık sistemidir (TBMM Ar-Mer, 2014, s.32).

Fransa, 1791 yılından sonra, genelde katı meclis iktidarları ya da Napolyon, X. Charles ve Louis Napolyon gibi katı kişi iktidarları ile yönetilmiştir. Meclisler güçlü olduğu dönemlerde, yürütmenin istikrarlı çalışmasını engelleyen bir niteliktedir. Örneğin, koalisyon partilerinin milletvekilleri bakan olma arzusuyla hareket edip yapay hükümet krizleri ortaya çıkarmışlardır. Sonuç olarak bahsi geçen dönemde, Fransa'da istikrarlı yönetimler bir türlü oturtulamamıştır (Arslan, 2004, ss.92-93).

1789 tarihinden sonra Eski Rejime son verilmiş ve yerine liberal demokrasi ilkelere dayanan demokratik rejim yerleştirilmek istenmiştir. 1789 Meclisi tarafından

1791 Anayasası krala kabul ettirilmiş ve bu anayasaya ulusal egemenlik, temsili rejim ve kuvvetler ayrılığı gibi üç önemli ilke konulmuştur. Ancak, Meclis yürütmeye oranla daha güçlü kılınmıştır (Çam, 2000, s.149). Kral düştüğü ikincil konumdan çok memnun olmadığından iş birliği içerisinde girdiği Almanya ve Avusturya'nın Fransa'ya saldırmasına göz yummuş, gelişen olaylar neticesinde ise kralın bütün yetkileri elinden alınmış ve böylece bütün gücü elinde toplayan Meclis ile fiilen Birinci Cumhuriyet Dönemi (1792-1804) başlamıştır (Çam, 2000, s.150). 1804 yılında kendini imparator ilan eden Napolyon bu dönemi resmen sona erdirmiştir. 1814 yılında Napolyon'un Waterloo'daki kesin mağlubiyetini izleyen süreçte bir süre monarşik yönetim hüküm sürmüştür ancak 1848 yılında cumhuriyet taraftarlarının ayaklanmasıyla İkinci Cumhuriyet Dönemi (1848-1852) başlamıştır. İkinci Cumhuriyet Dönemi, Napolyon Bonapart'ın yeğeni Louis Napolyon Bonapart'ın halk plebisiti sonrasında cumhurbaşkanı seçilmesi ve ardından kendi seçtiği üyelerden oluşan Senato'nun kendisine imparator payesi vermesiyle son bulmuştur (Korkmaz, 2015, s.101). Louis Napolyon'un 18 yıl süren imparatorluğu ise Almanların Sedan Savaşında galip gelmesiyle son bulmuş ve Eylül 1870'de III. Cumhuriyet (1870-1940, 70 yıl) ilan edilmiştir (Çam, 2000, s.152-153).

Üçüncü Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra Cumhuriyetçiler ve Monarşistler arasındaki çekişmeler neticesinde 1875 Anayasası kabul edilmiştir (Korkmaz, 2015, s.101). Bu anayasaya göre, yasama gücü iki meclise bırakılmıştır. Bunlardan biri çoğunluk esasına göre doğrudan halk tarafından diğeri ise yerel temsilcilerden oluşturulmuş kurullar vasıtasıyla seçilen meclistir (Korkmaz, 2015, s.101). Bir kanun tasarısının kanunlaşabilmesi için iki Meclis tarafından da aynen kabul edilmesi şarttır. Cumhurbaşkanı, 7 yıllık süre için iki meclisin ortak toplantısında çoğunluğun oyuyla seçilmektedir. Cumhurbaşkanının sorumsuzluğu ilkesinin kabul edilmesine rağmen kendisine yardımcı olan bakanların iki Meclis önünde sorumluluğu kabul edilmiştir (Çam, 2000, s.154). III. Cumhuriyet döneminde cumhurbaşkanı, yürütme etkinliklerini fiilen çoğunluk parti veya koalisyonuna dayanan Bakanlar Konseyi Başkanına devrettiğinden, klasik parlamenter sistem cumhurbaşkanları gibi sembolikleşmiştir. III. Cumhuriyet döneminin temel karakteristiğine bakıldığında, zayıf örgütlü, çok fazla etkin parti olması nedeniyle koalisyon hükümetlerinin kolay oluşmasına neden olan, sert ve yıpratıcı iktidar mücadelelerinin olduğu bir yapı görülmektedir. Bunun neden olduğu istikrarsızlığın en berrak resmi, 70 yıl gibi bir sürede 104 hükümetin görev yapmış olmasında görülmektedir. III. Cumhuriyet, ülkenin 1940 yılında Alman işgaline uğramasıyla son bulmuştur.

Alman işgali altında halkın bir kısmı mutlu olsa ve hatta Almanlar ile işbirliği yapsa da diğer Fransızlar Almanlardan ve Vichy hükümetinden nefret etmekteydiler (Roskin, 2012, s.117). Bu insanlar Direniş'e⁵ katılmış ve Fransa'nın Alman işgalinden kurtulmasında müttefiklere önemli derecede yardımcı olmuşlardır. Alman işgalinden kurtulduktan sonra General Charles de Gaulle, geçici hükümete başkanlık etmiştir. 1945 referandumu ile seçilen kurucu meclis, yasama organına büyük yetki veren IV. Cumhuriyet'in 1946 Anayasasını hazırlamıştır. Charles de Gaulle anayasaya karşı çıkmış ve III. Cumhuriyet döneminin anayasasından çok farklı olmadığını, o dönemde yaşananlardan ders alınması gerektiğini, yürütme güçlendirilmezse sistemin tek-

5 Resistance (Direniş), İkinci Dünya Savaşı'nda Alman karşıtı Fransız gizli hareketidir.

rar tıkanacağını söyleyerek istifa etmiştir (Roskin, 2012, s.118). Ancak çoğunlukta bulunan Komünist ve Sosyalistler güçlü bir yürütmenin burjuvazinin eline geçerse kötüye kullanılabileceği ve nihayetinde kişi hak ve hürriyetlerinin sınırlandırılmasına neden olacağını düşündüklerinden zayıf yürütme karşısında güçlü bir yasama organı inşa etmek amacındaydılar (TBMM Ar-Mer, 2014, s.35).

1946 Anayasası da parlamenter bir rejim yaratmış ve sistemin merkezinde tekrar meclis olmuştur. İki kanatlı parlamentonun kanatlarından birisi olan Millet Meclisi'nin üyeleri gizli ve genel oyla seçilen milletvekillerinden, parlamentonun diğer kanadını oluşturan Cumhuriyet Konseyi ise iki dereceli bir seçim ile seçilen ve her seçim döneminde üyelerinin yarısı değişen senatörlerden oluşmaktadır. Meclislerin 3/5 çoğunluğu ile yapılan düzeltmeler dışında anayasa değişikliklerinde referandum gerekli görülmüştür (TBMM Ar-Mer, 2014, s.35). 1946 Anayasası'na göre hükümet yalnızca Millet Meclisi'ne karşı sorumludur. Yasaların yapımında ise iki meclisin de onayı gereklidir. Cumhurbaşkanı, 1875 Anayasası'ndaki gibi iki meclisin ortak oturumunda 7 yıl için seçilmektedir. 1946 Anayasası'yla bir danışma organı işlevi gören Fransız Birliği Meclisi ve iki meclis arasında çıkabilecek anayasaya aykırılık anlaşmazlıklarında görev yapacak "Anayasa Komitesi" kurulmuştur. Millet Meclisi'nde güçlü bir siyasi parti olduğunda bu yetkilerin işlevsellik kazanması beklenebilirdi ancak III. Cumhuriyet'ten hiçte farklı olmayan milletvekillerinin bakan olma hırsıyla siyasi entrikalar peşinde koşmaları bu cumhuriyet döneminin sonunu getiren etkenlerin başında gelmekteydi. 1946'da başlayıp 1954'e kadar uzayıp giden Çinhindi Savaşı ve Cezayir Ayaklanması IV. Cumhuriyet'in sonunu getirmiştir.

B. Charles De Gaulle'un İcadı: Beşinci Cumhuriyet ve Yarı-Başkanlık

1946 Anayasası aslında 1875 Anayasası'ndan çokta farklı olmayan bir sistem öngörmektedir ve bu da sistemin tekrar tıkanmasına neden olacaktı. Fransa'da oluşturulan anayasaların belki de tek ortak özelliği bir öncekine tepki olarak hazırlanmış olmasında yatmaktadır (TBMM Ar-Mer, 2014, s.36). 1958 Anayasası'nın da benzer şekilde IV. Cumhuriyet dönemindeki istikrarsız yönetime tepki ve bir çözüm olarak hazırlandığı söylenebilir.

Cezayir'de bulunan Fransız generalleri hükümetin Cezayir konusundaki politikasını beğenmemektedirler. Bu politikaların Cezayir'in yitirilmesine neden olacağını düşündüklerinden dolayı 13 Mayıs 1958 tarihinde ayaklanmış ve kamu kurumlarını işgal etmişlerdi. Millet Meclisi ile General Charles de Gaulle'un yönetime çağrılması konusunda uzlaşan Fransız generalleri De Gaulle'un orduyu Cezayir'de tutacağını düşünüyorlardı ancak o böyle yapmadı. Zaman Charles de Gaulle'ü haklı çıkarmıştı. Aradan geçen 12 yıldan sonra Fransa tekrar ona ülkesini kurtarması için başvurmuştu. 29 Mayıs 1958'de cumhurbaşkanı, De Gaulle'ü göreve çağırdı.

De Gaulle, hemen hükümetini kurmuş ve 1 Haziran'da Millet Meclisi'nden güvenoyu almıştır. IV. Cumhuriyet parlamentosu, 3 Haziran 1958'de çıkardığı iki yasa ile yönetimi De Gaulle'e bırakarak tarih sahnesinden çekilmiştir (Eroğul, 2005, ss.142-143). Bu yasalardan ilki de Gaulle hükümetine altı aylık süre için "ulusun toparlanması" amacıyla "sınırsız" yetki verirken diğeri bu yasama yetkisinin yanında anayasa yapımı için gerekli olan "kurucu" gücü devretmiştir. Ancak parlamento, kurucu güç kullanılırken hükümetin uyması gereken beş koşul belirlemiştir. Bunlar;

- i. İktidarın tek kaynağı genel oy olmalıdır.
- ii. Yasama ve yürütme kuvvetleri birbirinden ayrılmalıdır.
- iii. Hükümet, parlamentoya karşı sorumlu olmalıdır.
- iv. Temel hak ve hürriyetleri koruma yolunda yargı bağımsız olacaktır.
- v. Yeni anayasa, Cumhuriyet'in denizaşırı ülkelerle (eski sömürge imparatorluğuyla) ilişkilerini düzenleyecektir.

De Gaulle, istediği güçlü yürütmeyi hazırlattığı anayasa tasarısına yansıtmış ve yasama karşısında yürütmeyi güçlü kılmıştır. 28 Eylül 1958 günü halk oylamasına sunulan anayasa tasarısı yüzde seksenlik bir çoğunluk ile kabul edilmiştir (Eroğul, 2005, ss.142-143). 4 Ekim 1958'de cumhurbaşkanının onayı ve ısrarıyla yürürlüğe giren 1958 Anayasası ile V. Cumhuriyet resmen ilan edilmiştir. 1958 Anayasası'nın en dikkat çeken özellikleri arasında, güçler ayrılığına vurgu yapması, güçlü bir yürütme organı tesis etmesi ve adem-i merkezîyetçiliğe kayan bir üniter devlet yapılanmasının varlığı yer almaktadır (Korkmaz, 2015, s.103).

Öncelikle belirtmek gerekir ki bir sonraki alt başlıkta detaylı olarak ele alınacak olan 1962 yılındaki anayasa değişikliği ile devlet başkanını halkın seçmeye başlaması ve 2000 yılı anayasa değişiklikleri ile kohabitasyon oluşma ihtimalinin azaltılmaya çalışılması devlet başkanının meşruiyetini ve gücünü arttıran önemli gelişmelerdir. Bununla beraber fiili anlamda hükümete başkanlık etme yetkisinin başbakan yerine devlet başkanına tanınması ve ulusu bütünüyle temsil etme yetkisinin parlamentodan alınarak devlet başkanına verilmesi de güçlü bir devlet başkanı tesis etme yolunda atılmış önemli adımlardır. Ayrıca olağanüstü hal ilan eden bir devlet başkanının yasama ve yürütme yetkilerini bünyesinde toplayabilen çok güçlü bir makama dönüşmesi onun Maurice Duverger tarafından "geçici diktatör"e benzetilmesine neden olmuştur. Yine yürütmeyi güçlendirmek amacıyla getirilen bir yenilik ile Dördüncü Cumhuriyet döneminde sadece anayasal konularda başvurulabilen referandumun alanı genişletilerek parlamento mümkün olduğunca bypass edilmeye ve parlamentodan geçmesi mümkün görünmeyen yasa tasarılarının halk oylamasıyla geçirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bütün bunlara ek olarak hükümetlerin kurulması aşamasında güvenoyu alma zorunluluğunun bulunmaması esasına dayanan bir rasyonelleştirilmiş parlamentarizm uygulaması olan zımnî güven uygulaması ile hükümetlerin kurulması kolaylaştırılmıştır.

Yürütmeyi güçlendirmeye yönelik yukarıda sayılan uygulamalara dışında Üçüncü ve Dördüncü Cumhuriyet döneminde krizlere neden olan, milletvekillerinin bakan olma hırsıyla yapay hükümet krizleri yaratma çabasının önüne geçmek amacıyla bakan olanların meclis üyeliğinin düşeceği yönünde düzenleme kabul edilerek hükümetlere istikrar kazandırılmaya çalışılmıştır. Yine hükümetlere istikrar kazandırmak amacıyla güvensizlik oyu verme hususunda hükümetlerin düşürülmesini zorlaştıran kurallar getirilmiştir. Buna göre bir milletvekiline, bir yasama yılında en fazla üç, olağanüstü toplantı döneminde ise en fazla bir gensoru önergesine imza atabilme hakkı tanınarak milletvekillerinin gensoru girişimleri de kısıtlanmıştır.

Ayrıca kanun çıkarılmasını kolaylaştırmak amacıyla; paket oylama ve giyotin usulü diye adlandırılan yöntemler benimsenmiştir. Giyotin usulü; parlamentoyu hükümetin sunduğu yasa tasarısını kabul etme ya da hükümeti düşürme seçenekleri arasında bırakan bir rasyonelleştirilmiş parlamentarizm uygulamasıdır. Son

olarak 1958 Anayasası'nın 34. maddesi parlamentonun hangi konularda yasa çıkarabileceğini açıkça belirtmiş ve buna ek olarak sadece genel ilkeleri yasa ile belirlenebilecek konuları sıralamıştır (Oytan, 1982, s.96). Arta kalan konuların hükümet tarafından düzenleyici işlemlerle yapılacağını belirterek parlamentonun yasama alanını sınırlarken yürütmeye daha geniş bir düzenleme alanı bırakmıştır.

Dördüncü Cumhuriyet'in iyi işlememesinin nedenlerinden belki de en önemlisi, parçalı siyasi yapı içerisindeki siyasi partilerin birbirleriyle anlaşmaya ve ittifaklar kurmaya pek yanaşmamalarıdır (TBMM Ar-Mer, 2014, s.69). Bu, büyük oranda, çok partili yapıya izin veren ve hatta neden olan seçim sisteminden kaynaklanmaktadır. Dördüncü Cumhuriyet döneminde nisbi temsil sistemi uygulanmış ancak 1958 Anayasası ile birlikte sorun oluşturduğu söylenebilecek olan bu sistemden bir ölçüde vazgeçilerek iki türlü çoğunluk sistemine geri dönmüştür. Beşinci Cumhuriyet'in başardığı en önemli işlerden birisi, sürekli iç çekişmelere sahne olan bu siyasi yapıyı ve uzlaşmazlık üzerine kurulu siyasi kültürü değiştirerek onun yerine Fransa'ya sağlam bir parlamento çoğunluğu ve daha önemlisi disiplinli bir çoğunluk kazandırmış olmasıdır.

C. 1962 Referandumu ve Getirdikleri

1958 Anayasası ile önceki dönemlerde tıkanıklıklara ve krizlere yol açan hükümet-parlamento arasındaki anlaşmazlıkların üstesinden gelmek amacıyla yürütmenin güçlendirildiğini ve daha dayanıklı bir siyasal yapı oluşturulmaya çalışıldığını söylenebilir (Korkmaz, 2015, s.104). Yeni anayasanın getirdiği en önemli iki özellik, cumhurbaşkanının ağırlıklı olduğu, güçlendirilmiş yürütme ve rasyonelleştirilmiş bir parlamentodur (TBMM Ar-Mer, 2014, s.41).

1958 Anayasası yürürlüğe girdikten sonra 24 kez değiştirilmiştir ancak bunlardan ilki ve en önemlisi 1962 tarihli anayasa değişikliğidir. Bu anayasa değişikliği ile cumhurbaşkanının halk tarafından doğrudan seçilmesi ilkesi benimsenmiş ve sistem daha sonra Maurice Duverger'in isim babalığını yapacağı "yarı-başkanlık" sistemine dönüşmüştür. 1962 değişikliği öncesinde cumhurbaşkanı seçenler; milletvekilleri, senatörler, il meclisleri üyeleri ve belediye meclislerinin üyelerinden oluşmaktadır (Çam, 2000, s.162). Yani cumhurbaşkanı halkın seçtiği üyelerden oluşan ulusal seçmen kurulları tarafından seçilmekteydi. Ancak bu kurullarda, tarımsal bölgeler belediye meclisleri üyeleri aracılığıyla daha fazla temsilci bulundurduğundan, kentlerin aleyhine olabilecek kararların alınmasında egemen rol oynayabilmekteydi. Hem bunun önüne geçmek hem de cumhurbaşkanını güçlendirmek amacıyla 1962 değişikliğine gidildiği söylenebilir.

Bununla birlikte, güçlü bir yürütme organı inşa edilmesinde önemli bir adım olan 2000 yılı anayasa değişikliklerine de değinmek gerekmektedir. 2 Ekim 2000 tarihli anayasa değişikliği ile cumhurbaşkanının tek dereceli seçimle halk tarafından seçilmesi uygulaması devam ediyor ancak görev süresi 7 yıldan 5 yıla indiriliyor. Bunun temel nedenleri arasında, iki dönem üst üste cumhurbaşkanlığı yapan Mitterand döneminde olduğu gibi cumhurbaşkanının görev süresinin (1981'de göreve başlayan Mitterand 1988'de tekrar seçilerek 1995'e kadar yönetmiştir) 14 yıl gibi uzun bir dönemi kapsaması ve özellikle kohabitasyon dönemlerinde ortaya çıkma ihtimali olan siyasi krizlere meydan vermeme düşüncesi yer almaktadır. Sonuç olarak 1958 Anayasası ile güçlendirilen yürütme ve özellikle devlet başkanlığı

makamının, 1962 yılı anayasa değişiklikleri ile doğrudan halk tarafından seçilmesi ilkesinin getirilmesiyle birlikte meşruiyeti de artmış bulunmaktadır.

3. RUSYA'DA YARI-BAŞKANLIK SİSTEMİNE GEÇİŞ SÜRECİ

Rusya'nın siyasi tarihini inceleyen tarihçiler onu üç ana döneme ayırmaktadırlar. Bu dönemler; 18. Yüzyıl'dan itibaren imparatorluğa dönüşen ve 1917 Devrimi'ne kadar süren Çarlık Dönemi, 1917-1991 arası Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve 1991 yılında SSCB'nin dağılmasından sonra kurulan Rusya Federasyonu dönemleridir.

Rus halkı, gerek Çarlık Rusya'sı gerekse Sovyetler Birliği döneminde baskıcı, otoriter rejimler ve liderler tarafından yönetilmeye alışmışlardır. Onlar, eğer başlarında güçlü bir lider olmazsa ülkelerinin parçalanacağı psikolojisi ile yaşadıklarından dolayı Rusya Federasyonu döneminde de kağıt üzerinde demokratik ancak özellikle Putin yönetimiyle beraber hiç de demokratik olmayan şekilde yönetilmeye razı olmuş görünmektedirler. Hiç şüphesiz bu baş eğişin altında sadece toplum psikolojisinin buna elverişli olması yatmamaktadır. Aynı zamanda Putin döneminde özellikle petrol ve doğalgaz ihracatının artmasına dayalı refah genişlemesi, Rusların Putin'in yaptığı birçok anti-demokratik uygulamayı görmezden gelmesinde önemli rol oynamaktadır.

1980'lerin ortalarından itibaren SSCB'de Mihail Gorbacov tarafından başlatılan demokratikleşme çabaları Sovyetlerin çöküşüyle sonuçlanmıştır. 1991 yılında Rusya Federasyonu devlet başkanı seçilen Boris Yeltsin 1991'deki darbe girişiminde halkın da desteğini arkasına alarak darbecilere karşı sağlam durmayı başarmıştır (Roskin, 2012, s.351). Ancak Ekim 1993'te bu sefer kendi gerçekleştirmek istediği reformları frenleyen ve kendisini diktatör olarak niteleyen parlamenterlerin üstesinden gelebilmek için Ordu'ya Rus Parlamentosu'nun top ateşine tutulması talimatını vermiştir. 12 Aralık 1993 tarihinde uzun mücadelelerden sonra yeni anayasa kabul edilmiş ve 1993 Anayasası altında, Başkanın güçlü yetkilerinin bulunduğu bir yarı-başkanlık sistemi tesis edilmiştir (Hekimoğlu, 2009, s.77).

A. Mihail Gorbacov'un Demokratikleşme Çabaları

Sovyet Başkanı Mihail Gorbacov, 1985 yılında Komünist Partisi Genel Sekreterliği görevini üstlendikten sonra SSCB'yi modern ve muhtemelen demokratik bir sisteme dönüştürmek amacıyla reform girişimlerine başlamıştır (Roskin, 2012, s.380). Gorbacov, Amerika Birleşik Devletleri ile silah kontrolü hususunda anlaşmaya varmış ve kendi kadrolarını oluşturarak gücünü artırmaya, Komünist Parti'nin ise nüfuzunu azaltmaya yönelik çalışmalarda bulunmaya başlamıştır (Ertuğrul, 2015, s.369).

Gorbacov, Sovyet medyasının daha eleştirel ve özgür olmasının yolunu açan Glasnost (Saydamlık) emrini vermiştir. Komünist Parti'nin 1988'de düzenlediği 19. Parti Konferansı Perestroyka (Yeniden Yapılanma)'nın temelleri atılmıştır. Parti konferansında, ekonominin düzeltilmesi amacıyla ekonomik reformların uygulamaya konulması, siyasi sistemin demokratikleştirilmesi, bürokrasi ile mücadele edilmesi ve 1977 Anayasası'nın değiştirilmesi yönünde kararlar alınmıştır (Çam, 2000, s.251). Çiftlikler ve fabrikalar daha serbest hareket etmeye hatta karlarını daha fazla ellerinde tutmaya başlamışlardır. Ancak 1989'da ekonomik felaket kendini göstermiş ve ekonomik çöküntü ve fiyatlardaki artış halkın fakirleşmesine

neden olmuştur (Shukurov, 2003, s.52). Gorbaçov, KGB'nin Sovyetler Birliği'nin parçalanmasına izin vermeyecekleri yönündeki açıklamasından sonra reformları 1990'ın sonunda geri çekmiş ancak 1991'de dokuz Sovyet cumhuriyetine piyasa ekonomisi getirecek bir reform programı ortaya koyunca bir darbe girişimiyle karşı karşıya kalmıştır (Roskin, 2012, s.380).

B. Başarısız Bir Darbe Girişimi: 1991 Olayları

Gorbaçov reform programları kapsamında çeşitli ekonomik reformları da yürürlüğe koymuştur. Fakat bu, kısa sürede ekseriyeti asker ve siyasilere oluşan rahatsız ve memnuniyetsiz bir kitlenin oluşmasını da beraberinde getirmiştir. 1991 Ağustos'unda Kırım'da tatil yaparken, kendi kabinesindeki muhafazakârlar ona karşı bir darbe yürürlüğe koydular. SSCB Başkan yardımcısı Gvennadi İanaev 19 Ağustos 1991 günü yayınladığı bildiriyle, Gorbaçov'un hastalandığını, başkanlık görevini yerine getirecek durumda olmadığını için Başkan yardımcısı olarak görevi üstlendiğini duyurdu (Çam, 2000, s.264).

Aralarında generallerin, KGB başkanlarının ve hatta İç İşleri Bakanı'nın da olduğu cuntanın darbesi başarıya ulaşamayacaktı. Bunun nedenleri şöyle sıralanabilir: Öncelikle darbeyi az kişi desteklemişti. On binlerce kişi darbeyi durdurmak için Beyaz Ev'e akın etti ve darbeyi protesto etti. İkinci olarak, Rusya Cumhuriyeti Başkanı Boris Yeltsin'in darbe karşısındaki sağlam duruşunun darbenin başarıya ulaşmasını engellediğini söylenebilir. Yeltsin ve arkadaşları kendilerini parlamentoya kapattılar ve cuntanın emirlerinin yasadışı olduğunu ve bunlara uymayacaklarını ilan ettiler. Yeltsin'in bu kararlılığı Sovyet ordusunun bölünmesine neden oldu. Hatta parlamentoyu ele geçirmek için gönderilen bir tank müfrezesi Yeltsin'in tarafına geçerek binayı savundu. Son olarak, büyük devletlerin eğer darbe başarılı olursa Rusya'ya yapılacak dış yardımların iptal edileceğini duyurması yoluyla yarattığı uluslararası baskı da darbe karşıtı güçleri cesaretlendirdi (Roskin, 2012, s.345).

Sonuç olarak cunta başarısız oldu ve Gorbaçov Moskova'ya döndü. Ancak Gorbaçov'un tereddütlerle dolu başarısız bir yönetici olduğu ortaya çıktı. Darbe girişimine tankların üzerine çıkarak meydan okuyan Boris Yeltsin'in ise yıldızı parlamıştı. 8 Aralık 1991 tarihinde Rusya, Ukrayna ve Belarus SSCB'den çıktıklarını ve Bağımsız Devletler Topluluğu'nu oluşturduklarını ilan ettiler. 25 Aralık 1991'de ise Gorbaçov görevi bıraktığını ilan etti ve SSCB resmen dağıldı (Ertuğrul, 2015, s.369).

C. 1993 Olayları: Yasama ve Yürütme Arasında Güç Mücadelesi

Yeni kurulan Rusya Federasyonu'nda Boris Yeltsin, dürüst bir seçimle başkan olmuş ve 1996 yılında tekrar seçilerek 1991-2000 yılları arasında bu görevi yerine getirmiştir. Seçimle iktidara gelmiş olması ona mesruluk noktasında bir üstünlük sağlamış, belki de bu yüzden daha fazla yetkiye sahip olmak istemiş ve taslağını hazırladığı yeni anayasaya bu yönde maddeler koydurmuştur (Shukurov, 2003, s.61).

Bu dönemde Yeltsin her ne kadar reformcu bir kişiliğe ve yönelime sahip olsa da parlamento ise bir o kadar muhafazakar gözükmektedir. Bu parlamento profili ile Yeltsin'in aklındaki reformları yapabilmesi ise olağan gözükmemektedir. Bunun başlıca nedenleri arasında ise Yeltsin'in zihnindeki reformlardan, parlamento üyelerinin olumsuz etkilenebilecekleri düşüncesinin yatmakta olduğu söylenebilir

Zaten bu parlamento 1989'da, eski rejim döneminde seçilmişti. Yeltsin, arzuladığı anayasayı bu parlamentodan geçirmesinin çok zor olduğunu farkındaydı. Bunu başarmanın tek yolu ise özgür ve meşru bir parlamento seçimiyle reformist bir parlamento kompozisyonu oluşmasını sağlamaktı (Roskin, 2012, s.351).

Yeltsin, 21 Eylül 1993 tarihinde imzaladığı bir kararname ile parlamento seçimlerinin 12 Aralık tarihinde gerçekleştirileceğini beyan etti. Aynı gün Yeni Anayasa Taslağı'nın da referanduma sunulmasına karar verildi. Öte yandan parlamento da Başkan'ın anayasayı ihlal ettiğini ileri sürerek Başkan'ın azledildiğini duyurdu ve bu karar Anayasa Mahkemesi tarafından onaylandı (Shukurov, 2003, s.62).

Kamu düzeni bozulmaya başladı. Başkanı destekleyenler ve parlamentoyu destekleyenler kamu kurumlarını ele geçirmeye başladılar. Bu kaos ortamında Yeltsin, 4 Ekim 1993'te orduya Beyaz Ev'i top ateşine tutma emrini verdi. Çok sayıda ölümün yaşandığı olaylar sonucunda mücadeleyi Yeltsin kazanmıştı ancak Aralık 1993 seçimlerinde halktan sert bir tokat yiyecekti. Seçim sonucunda yeni anayasa kabul edilecekti edilmesine ancak büyük ölçüde reform ve Yeltsin karşıtı bir tablo ortaya çıkacaktı ve Yeltsin birçok reformcu bakanını görevden almak zorunda kalacaktı.

D. 12 Aralık 1993 Referandumu ve Yeni Anayasa'nın Kabulü

Aralık 1991'den Aralık 1993'e kadar geçen 2 yılda 300'ü aşkın değişiklik yapılmış olan 1978 Anayasası, adeta yamalı bir bohçaya dönmüş, yeni bir anayasaya duyulan ihtiyaç iyice belirginleşmeye başlamıştır. 1993 yılında yaşanan olaylar sonrasında, 12 Aralık 1993'te, halk hem yeni parlamentoyu teşkil edecek milletvekilleri hem de yeni anayasa için oy kullanmıştır. Böylelikle Ruslar, 1978 Anayasası'nda öngörülen "meclis hükümeti"nin yerine, De Gaulle'ün 1958 Anayasası'ndan örnek alınan, güçlü bir başkan ve hem parlamentoya hem de başkana karşı sorumlu bir hükümeti öngören anayasayı onaylamış oldular. 1993 Anayasası eskisinden tümüyle farklı yeni bir anayasaydı (Roskin, 2012, s.350).

Yeni anayasayı zorunlu kılan neden sadece demokratikleşmeyi hızlandıracak yeni bir siyasal sistem ihtiyacı değildi. Eski anayasa totaliter devlet anlayışı temel alınarak oluşturulduğundan kişi hak ve hürriyetleri ikinci plana atılmıştı. Oysa demokratikleşmeyi hedeflemiş olan bir devlette kişi hak ve hürriyetlerinin daha yüksek bir konuma getirilmesi öncelikli hedeftir. Bir diğer neden olarak, Yüksek Sovyet ve Kurultay'dan oluşan "iki halkalı" parlamentonun reformları yavaşlatması sayılabilir. 1978 Anayasası'nda yapılan onca değişikliğe rağmen hala başkan bu iki halkalı parlamentonun gölgesinde kalıyordu. Onları feshedemiyor aksine onların kabul ettiği sosyal programların uyguladığına dair rapor veriyordu (24 Nisan 1991 Tarihli Rusya SFSC Devlet Başkanlığına Dair Kanun, md. 5/3). Son olarak, bu meclislerdeki delegeler ya demokratik olmayan yollarla seçilmiş Komünist Parti üyeleri ya da kamu görevlileriydi. Bu yüzden yetkilerini sıklıkla yürütmeyi zayıflatarak verimli çalışmasını engellemek amacıyla kullanıyorlardı (Shukurov, 2003, ss.54-56).

Bütün bu nedenler Rusya'da yeni bir anayasayı zorunlu kılmaktaydı. Nihayetinde 12 Aralık 1993 günü, sandık başına gelen 58.187.755 seçmenin (toplam kayıtlı seçmenin %54.8'i), 32.937.630'u (referanduma katılanların %58.4'ü) yeni anayasa lehinde oy kullandı ve 1993 Anayasası kabul edilmiş oldu (<http://www.ydh.com.tr>).

E. 1993 Anayasası'nın Tesis Ettiği Güçlü Yürütme Organı

Fransa'dan ithal edilen yarı-başkanlık sisteminin Rusya'daki siyasi kültürün de etkisiyle çok güçlü bir başkanlık makamı oluşturduğu görülmektedir. Bu anayasa ile birlikte ülkenin iç ve dış temel politikasını oluşturan devlet başkanı, özellikle yasama ve yürütme alanlarında birçok önemli yetkiyle donatılmıştır.

2008'den itibaren 6 yıllığına seçilen devlet başkanı, başbakanı atama yetkisine sahiptir ancak bu atanmanın Duma tarafından onaylanması gerekmektedir. Öte yandan Duma'nın devlet başkanının önerdiği başbakan adayını üç kez üst üste reddetmesi durumunda devlet başkanının Duma'yı feshetme yetkisi bulunduğu pratikte Duma'nın bu yetkisi çok da işlevsel gözükmemektedir. Yarı-başkanlık sisteminin Rusya'daki uygulamasında başbakanı atarken Duma'nın onayını almak zorunda olan devlet başkanı, bakanlar ve başbakan yardımcılarını için onaya ihtiyaç duymamaktadır. Bakanlar ve başbakan yardımcılarının atanması, başbakanın önerisi üzerine devlet başkanı tarafından gerçekleştirilmektedir.

Devlet başkanının azil yetkisi bağlamında konu incelendiğinde, 1993 Anayasası, başkana sadece başbakanın istifasıyla ilgili karar verme yetkisi tanımaktadır. Devlet başkanının başbakanı kendi isteğiyle görevden alabileceğine dair açık bir yetki Anayasa'da yer almamaktadır. Ayrıca 1997 yılında çıkan Rusya Federasyonu Hükümeti ile İlgili Federal Kanun ise başkana, sadece görevini yapamayacak duruma gelmesi veya istifa etmesi durumlarında başbakanı görevden alma yetkisi vermektedir. Bununla birlikte, 1993 Anayasası'nın 83. maddesinin (c) bendinde belirtilen, devlet başkanının, hükümet başkanının istifasını karara bağlayacağı yönündeki hüküm önem arz etmektedir. Her ne kadar bu hüküm, açık bir şekilde devlet başkanlarının, hükümet başkanlarının istifasını isteyebileceği anlamı taşımasa da, devlet başkanları bu bende dayanarak hükümet başkanlarının istifasını istemekte ve onlar da buna rıza göstermektedirler (Dursun, 2006, s.263).

Yine önemli bir yürütme yetkisi olarak, 1993 Anayasası'nın 90. maddesi cumhurbaşkanına kararname ve emirname çıkarma yetkisi vermektedir (1993 Rus Anayasası). Devlet başkanının çıkardığı bu kararname ve emirnameler, anayasaya ve federal yasalara aykırı olmamalıdır (1993 Rus Anayasası). Bu noktada, Anayasa Mahkemesi, devlet başkanının kararnamelerinin denetlenmesinde en önemli role sahiptir. Devlet başkanı kararnamelerinin Anayasaya aykırılığı iddiası ile Devlet Duması, Federasyon Konseyi, Federasyon Konseyi veya Duma üye tamsayısının 1/5'i, Yüksek Tahkim Mahkemesi, Yüksek Mahkeme, Rusya Hükümeti ve Rusya Federasyonu unsurlarının yasama ve yürütme organları Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilirler (Shukurov, 2003, s.110). Ayrıca hükümetin çıkartacağı emir ve kararnamelerin devlet başkanı kararnamelerine aykırı olamayacağı, böyle bir durumun vuku bulması durumunda söz konusu hükümet emir veya kararnamelerinin devlet başkanı tarafından iptal edileceği hükmü Anayasa'nın 115. maddesinde düzenlenmiştir.

1993 Rus Anayasası tarafından devlet başkanına yasama alanında da önemli yetkiler verildiğini ve bunlardan birinin de anayasanın 84. maddesinde düzenlenen kanun önerisinde bulunabilme yetkisi olduğu görülmektedir. 1993 Anayasası'nın 104. maddesine göre yasa önerisinde bulunabilecek kişi ve kurumlar; Rusya Federasyonu Devlet Başkanı ve Hükümeti, Federasyon Konseyi ve Üyeleri, Devlet Duması milletvekilleri ve Rusya Federasyonu federe unsurlarının yasama organlarıdır. Ayrıca,

Anayasa Mahkemesi, Yüksek Mahkeme ve Yüksek Hakem Mahkemesi'nin kendi yetki alanlarına giren konularda yasa tasarısı sunma hakkı vardır (1993 Rus Anayasası).

Yasama sürecine ilişkin bir başka yetki olarak 1993 Rus Anayasası'nın 107. maddesi devlet başkanına kendisine gelen bir yasa tasarısını 14 gün içinde Federal Meclise iade etme yetkisi vermektedir. Federal Meclis'te veto edilen bu kanunlar öncelikli olarak görüşülmek zorundadır. Rusya'da devlet başkanının veto ettiği kanun için Federal Meclis'in önünde iki seçenek vardır. Birincisi, veto edilen kanun aynı şekilde tekrar kabul edilmek isteniyorsa her iki meclisin üye tam sayısının üçte iki oyunu alınması gerekmektedir. Bu şekilde nitelikli bir çoğunluk sağlanabilirse, başkanın güçleştirici vetosu aşılmış olur. İkinci yol, devlet başkanını yasama sürecine daha fazla dâhil etmek gibi bir tehlikeyi de bünyesinde barındırmaktadır. Rusya'da devlet başkanının kendisine gelen yasalar üzerinde değişiklik yapma yetkisi bulunmaktadır. Başkan, bir kanun üzerinde değişiklik yaptığında, başkan tarafından üzerinde değişiklik yapılmış bu yasa tasarısı, Duma'da üye tam sayısının yarısından bir fazlasının oyu ile kabul edilebilmektedir. Başkanın vetosunu aşmak için üçte iki çoğunluk sağlama zorunluluğu göz önünde bulundurulduğunda, bu durumun başkana, yasa tasarıları üzerinde istediği değişikliği yapma imkânı verdiği ortaya çıkmaktadır (Şen, 2004, ss.114-115).

Ayrıca Rusya Federasyonu 1993 Anayasası'nın 84. maddesi, devlet başkanına, öngörülen durum ve şekillerde Devlet Duması'nı fesih hakkı vermektedir (1993 Rus Anayasası). Bu yetkiyi devlet başkanı tek başına kullanabilecek olmasına rağmen bu yetki hem gerekçe hem de zaman yönlerinden kısıtlanmıştır.

Öncelikle devlet başkanının bu yetkiyi kullanarak Devlet Duması'nı feshedebilmesi için şu üç nedenden birisinin vuku bulmuş olması gerekir:

i) Devlet başkanı tarafından sunulan başbakan adayının Duma tarafından üç kez reddedilmesi durumunda ortaya çıkan fesih nedenidir. Anayasanın 111. maddesinde düzenlenen bu fesih hakkı Duma ve devlet başkanı arasında tartışmalara neden olmuştur. Devlet başkanının aynı adayı iki veya üç kez sunup sunamayacağı ve Dumanın aynı adayı üç kez reddetmesi halinde mi yoksa farklı adayları üç kez reddetmesi durumunda mı fesih tehdidi ile karşı karşıya kalacağı gibi soru işaretlerini, 11 Aralık 1998 tarihli kararıyla Anayasa Mahkemesi gidermiştir. Bu karara göre, ister her defasında farklı aday sunulsun ister aynı aday iki veya üç kez sunulmuş ve reddedilmiş olsun, devlet başkanı Devlet Duması'nı feshedebilir (Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi'nin 11.12.1998 tarih ve 28-P sayılı kararı).

ii) Devlet Duması'nın hükümete 3 ay içerisinde 2 kez güvensizlik oyu vermesinden doğan fesih nedenidir. Anayasanın 103. maddesi Dumanın hükümete güvenoyu verebileceğini düzenlemiştir. Güvensizlik oyu için basit çoğunluğun oyu yeterlidir. Anayasanın 117. maddesinde bununla bağlantılı olarak, Dumanın hükümete güvensizlik oyu vermesi durumunda devlet başkanının önünde iki seçenek olduğu belirtilmiştir. Bu seçenekler; hükümetin istifasını kabul etmek veya Dumanın kararına katılmayarak hükümetin görevine devam etmesine izin vermektir. Ancak devlet başkanının hükümetin görevine devam etmesi kararına rağmen Duma 3 ay içerisinde ikinci kez hükümete güvensizlik oyu verirse devlet başkanı ya hükümetin istifasını ilan edecek ya da Devlet Duması'nı feshedecektir (1993 Rus Anayasası).

iii) Son fesih nedeni olarak, hükümetin güvenoyu isteminin Devlet Duması tarafından reddedilmesini sayılabilir. Anayasanın 117. maddesinin 4. fıkrasında Baş-

bakan'ın Rusya Federasyonu Hükümeti için Devlet Duması'ndan güvenoyu isteğinde bulunabileceği düzenlenmiştir (1993 Rus Anayasası). Başbakanın güvenoyu isteğine Dumanın olumsuz yanıt vermesi durumunda devlet başkanı 7 gün içinde ya hükümetin istifasını açıklar ya da Devlet Duması'nın feshini açıklar ve yeni seçimlere gidilmesi hakkında karar verir.

Dikkat edilirse bu üç madde de devlet başkanına yasama üzerinde etkin bir güç vermektedir. Bu, O'nu parlamenter sistemlerdeki sembolik cumhurbaşkanlarından bir hayli uzaklaştırırken, sert güçler ayrılığının mevcut olduğu başkanlık sistemlerindeki başkanın konumundan da bir hayli farklılaştırmaktadır. Rusya'da parlamentonun devlet başkanını suçlandırarak görevden alması bir hayli karışık ve çok aktörün katılımını gerektiren bir süreç olarak düzenlenmişken devlet başkanının parlamentonun feshini kolaylıkla ilan edebilmesi devlet başkanının gücünü gösteren önemli bir başka husustur.

Sonuç

Fransa'nın siyasi tarihi incelendiğinde çok çalkantılı bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir. 1789'dan bu yana muhafazakâr ve radikal dönemler birbirini izlemiştir. Mutlakyetçi monarşi dönemlerinden liberal cumhuriyet dönemlerine, istikrarsız cumhuriyet dönemlerinden kuvvetli başkanların bulunduğu Beşinci Cumhuriyet dönemine kadar çok sayıda dönem birbirini ardına hüküm sürmüştür. Bu farklı dönemlerde bazen meclislerin bazen de kişilerin katı iktidarları yönetimde hâkim olmuş, meclisler güçlü olduğu dönemlerde yürütmenin istikrarlı çalışmasını engelleyen bir konumda bulunmuştur. Rusya Federasyonu'nun tarihi ise genel olarak, Çarlık Dönemi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Dönemi ve Rusya Federasyonu Dönemi olarak üç bölümde incelenmektedir. Ancak her bir dönemin kendi içerisinde, gücün merkezileştirilerek güçlü yürütme organı tesis ettiği veya gücün birden fazla kuruma dağıtıldığı dönemleri olmuştur. Bu çalışmanın konu kapsamına giren SSCB'nin dağılıma dönemi ve Rusya Federasyonu'nun ilk dönemlerinde de böyle zamanlara rastlanmaktadır.

Bu çalışmada gerek Fransa gerekse Rusya'da, yaşanan kriz ve istikrarsızlık dönemlerinden kurtulmak amacıyla başvurulmuş yarı-başkanlık sisteminin, arzu edilen güçlü yürütme organı ve istikrarlı hükümetleri tesis edip edemediği incelenmiştir. Bu bağlamda öncelikle söz konusu ülkelerde yarı-başkanlık sistemine geçmeden önceki siyasi konjonktür ele alınmış ve sistemin sahip olduğu problemler ortaya konmuştur. Daha sonra bu ülkelerin yarı-başkanlığa geçmelerine imkân veren anayasa veya anayasal düzenlemeler ile bu problemleri aşmak için ne gibi düzenlemeler yaptıkları ele alınmıştır. Bu bölümde bu düzenlemelerin arzu edilen istikrarlı yapıyı tesis edip edemediği değerlendirilecektir.

Fransa'da 1958 Anayasası kabul edilmeden önceki Üçüncü ve Dördüncü Cumhuriyet dönemlerinde istikrarsız bir yapı hüküm sürmüştür. III. Cumhuriyet döneminin temel karakteristiğine bakıldığında, zayıf örgütlü, çok fazla etkin parti olması nedeniyle koalisyon hükümetlerinin kolay oluşmasına neden olan, sert ve yıpratıcı iktidar mücadelelerinin olduğu bir yapı görülmektedir. Dördüncü Cumhuriyet döneminde parlamentoda çoğunluğu oluşturan Komünist ve Sosyalistler güçlü bir yürütmenin burjuvazinin eline geçerse kötüye kullanılabilceği ve nihayetinde kişi

hak ve hürriyetlerinin sınırlanmasına neden olacağını düşündüklerinden zayıf yürütme karşısında güçlü bir yasama organı inşa etme yoluna gitmişlerdir. Sonuç olarak Üçüncü Cumhuriyet'ten çokta farklı olmayan istikrarsız, immobilize bir sistem inşa etmişlerdir. Ancak 1958 Anayasası'nın kabulü ve Beşinci Cumhuriyet'in ilanı ile beraber bu problemlerin büyük ölçüde çözüme kavuştuğu söylenebilir.

1958 Anayasası'nda yapılan 1962 yılı anayasa değişiklikleri ile devlet başkanının halk tarafından doğrudan seçilmesi uygulaması devlet başkanının meşruiyetini artırarak parlamento karşısındaki konumunu güçlendirmiştir. Ayrıca ulusu bütünüyle temsil etme yetkisinin parlamentodan devlet başkanına geçmesi, hükümete fiili anlamda başkanlık etme hakkının devlet başkanına tanınması, olağanüstü hal ilan eden cumhurbaşkanının yasama ve yürütme güçlerini bünyesinde toplayabilmesi, referandum alanının genişletilerek devlet başkanının parlamento daha sık by-pass etmesinin yolunun açılması ve devlet başkanının meclisi feshetmesinin kolaylaştırılması gibi hususlar bir arada düşünüldüğünde ne kadar güçlü bir yürütme organı tesis edildiği açık bir şekilde görülmektedir. Hükümetlere istikrar kazandırmak amacıyla getirilen bir yenilik ile bakan olma hırsıyla yapay hükümet krizleri yaratılmasının önüne geçme düşüncesiyle bakan olanların meclis üyeliğinin düşürülmesine karar verilmiştir. İkinci olarak, hükümetlerin göreve başlarken güvenoyu alma zorunluluğu kaldırılarak zımni güven uygulaması benimsenmiştir. Parlamenterlerin ise gensoru önergesi vermesine bazı sınırlamalar getirilmiştir.

Parlamentonun yasa çıkartabileceği alanların Anayasa'da tek tek sayılarak bunların dışında kalan alanları düzenleme yetkisinin hükümete bırakılması ise parlamentonun alanının ne kadar daraltıldığını gösteren önemli bir husustur. Bunun dışında hükümetin kanun çıkarmasını kolaylaştırmak için paket oylama ve giyotin usulü (ya kanunu kabul et ya da hükümeti düşür) gibi uygulamalar da benimsenmiştir. Son olarak, Fransa'da Üçüncü Cumhuriyet döneminde ilk defa uygulanan daha sonra terk edilen iki turlu çoğunluk sistemine 1958 Anayasası ile geri dönülmesi sonucu biri sağda diğeri solda olmak üzere iki büyük siyasi parti cephesi oluşmuştur. Böylece çok partili ve sık kuruluş dağılan koalisyon dönemlerinden iki kutuplu ve parlamentoda sağlam çoğunluğun elde edilebildiği dönemlere geçilmiştir.

Rusya'da 1993 Anayasası kabul edilmeden önce yasama ve yürütme arasında bir tür güç mücadelesi yaşanmıştır. Boris Yeltsin ve parlamento arasında yaşanan bu güç mücadelesinin kazananı Yeltsin olmuş ve 1993 Anayasası ile Fransız yarı-başkanlık sisteminden esinlenilerek güçlü bir devlet başkanlığı makamı oluşturulmuştur. Ancak Rusya'daki siyasi kültürün de etkisiyle merkezleşmenin çok fazla artması pek çok siyaset bilimci tarafından endişeyle takip edilmektedir. Rusya'nın siyasal, kültürel ve ekonomik arka planında otoriter bir gelenek hüküm sürmektedir. Böyle bir geleneğin üzerine yarı-başkanlık sistemi gibi devlet başkanını güçlendiren bir sistem konulduğunda, iktidarın otoriterleşmesi ve şahsileşmesi hiç de şaşılmayacak bir şekilde gün yüzüne çıkmaktadır.

1993 Anayasası arzu edilen istikrarı sağlamak amacıyla güçlü bir devlet başkanlığı makamı ihdas etmiştir. Bu amaçla devlet başkanına kanun ile düzenlenmemiş bir alanı anayasa ve federal kanunlara aykırı olmamak şartıyla kararname ve emirname çıkartarak düzenleme yetkisi vermektedir. Ayrıca devlet başkanına, kuvvetler ayrılığına pek de uymayan bir şekilde, kanun önerisinde bulunma yetkisi tanınmakta-

dır. Parlamentonun bu kanun önerisini reddetmesi durumunda başkanın bu alanı kararname ile düzenleyebileceği düşünüldüğünde devlet başkanının kanunlaşmasını istediği bir tasarıyı reddetmek parlamento için çok mantıklı görünmemektedir. Zira devlet başkanı kendisine tanınan önemli bir yetki olan veto yetkisiyle parlamentonun çıkarmaya çalıştığı bir kanunu geciktirebilir hatta bu kanun üzerinde değişiklik dahi yapabilir. Değişiklikleri reddederek vetonun aşılabilmesi için 2/3 çoğunluğun oyunun alınması gerekmektedir ve bu çok kolay görünmemektedir.

Ayrıca devlet başkanının önerdiği başbakan adayının Devlet Duması tarafından üç kere reddedilmesi durumunda devlet başkanı Duma'nın feshedilmesine karar verebilir. Devlet başkanına tanınan bir başka önemli yetki de kanunların anayasaya uygunluğunun denetlenmesi amacıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilmesidir.

Sonuç olarak, hem Fransa'da hem de Rusya Federasyonu'nda yarı-başkanlık sisteminin benimsenmesi ile inşa edilen güçlü yürütme organı ve özellikle devlet başkanlığı makamı istikrarın sağlanmasında önemli bir etki yapmıştır. Günümüzde her iki ülkede de iktidar partileri parlamentodaki çoğunluğu elde edebilmiş ve disiplinli bir çoğunluk kazanabilmişlerdir. Günümüz Fransa'sında güçlü yürütme organı ve inşa edilen iki kutuplu parti sistemi sayesinde Üçüncü ve Dördüncü Cumhuriyet dönemlerinde yaşanan siyasi istikrarsızlıklar görülmediği gibi Rusya'da da güçlü devlet başkanı ve oluşturulan zayıf parlamento sayesinde yasama ve yürütme arasında Yeltsin döneminde görülen güç mücadelelerine artık rastlanmamaktadır. Ancak her ne kadar istikrar sağlanabilmiş olsa da demokrasinin ilkelerinden biri olan çoğulculuğun Fransa'da yerleşmesine rağmen Rusya'da yerleşmediği görülmektedir.

Kaynakça

- Arslan, R. (2004). *Türkiye'ye Siyasi Model*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Coşkun, Ş. ve Davut, Ş. (2013) Cumhurbaşkanının Seçimi, Yetkileri ve Görevleri Açısından Türkiye ve Fransa'nın Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Sayı 3*, 182-229.
- Çam, E. (2000). *Çağdaş Devlet Sistemleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Demir, F. (2013). Yarı Başkanlık Hükümet Sistemi ve Türkiye. *Journal of Yaşar University, 8 (Özel Sayı)*, 831-876.
- Dursun, H. (2006). Süper Başkanlık ya da Başkancı Parlamenter Sistem: Weimar Almanyası İle Rusya Federasyonu Örnekleri ve Çıkartılacak Dersler. *TBB Dergisi, Sayı 67*, 230-284.
- Duverger, M. (1974). *Siyasal Rejimler*. 1. Baskı. Ankara: Gelişim Yayınları.
- Elgie, R. (1999). *Semi-Presidentialism and Comparative Institutional Engineering. Semi-Presidentialism in Europe*. New York. Oxford University Press.
- Elgie, R. (2007). Varieties of Semi-Presidentialism and Their Impact on Nascent Democracies. *Taiwan Journal of Democracy, 3(2)*, 53-71.
- Elgie, R. (2012). *Semi-Presidentialism, Sub-types And Democratic Performance*. New York: Oxford University Press.
- Eroğul, C. (2005). *Çağdaş Devlet Düzenleri*. (Dördüncü Bası). Ankara: Kırılgaç Yayınevi.
- Ertuğrul E. Ü. (2015). Rusya Federasyonu, Editörler: Aykaç, B. ve Durgun, Ş., *Çağdaş Siyasal Sistemler*. Ankara: Alter Yayıncılık, 365-393.

- Gönenç, L. (1998). Azerbaycan Anayasası Üzerine Notlar. *AÜHFĐD*, 47 (1-4), 221-278.
- Heywood, A. (2010). *Siyaset*. (3. Baskı). Ankara: Adres Yayınları.
- Hekimoğlu, M.M. (2009). *Anayasa Hukukunda Karşılaştırmalı "Demokratik Hükümet Sistemleri" ve Türkiye*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Korkmaz, T. (2015)., Fransa Cumhuriyeti. Editörler: Aykaç, B. ve Durgun, Ş., *Çağdaş Siyasal Sistemler*. Ankara: Alter Yayıncılık, 99-133.
- Lijphart, A. (2006). *Demokrasi Motifleri: Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları*. (1. Baskı). İstanbul: Salyangoz Yayınları.
- Linz, J. ve Valenzuela, A.(1994). *Presidential or Parliamentary Democracy: Does It Make a Difference. The Failure of Democracy*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.
- Oklar, M. (2011). Yarı-Başkanlık Hükümet Sistemi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme: Fransa ve Litvanya Modelleri. *TAAD*, 1(7), 317-384.
- Oytan, M. (1982). Fransa'da Yürütme Organının Yetkileri ve Güçlü Olma Nedenleri. *TODAIÉ Amme İdaresi Dergisi*. 15 (1). 83-104.
- Roskin, M. (2012). *Çağdaş Devlet Sistemleri: Siyaset, Coğrafya, Kültür*. (Çev. B. Seçilmişoğlu). Ankara: Adres Yayınları.(Eserin Orijinali 2007 yılında yayımlandı).
- Şen, İ.G. (2004). *Rusya Federasyonu Siyasal Sistemi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Eskişehir.
- TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı. (2014). *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri, Yarı-Başkanlık Sistemi: Fransa, Polonya ve Rusya Örnekleri*. Ankara: TBMM Araştırma Merkezi Yayınları.
- Uluşahin, N. (2003). Demokratik Siyasal Rejimlerin Sınıflandırılmasında Farklı Bir Yaklaşım: "Yarı-Başkanlık"tan "İki Başlı Yürütme Yapılanması"na. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 52 (2), 199-233.
- Uluşahin, N. (2007). *Saf Hükümet Sistemleri Karşısında İki Başlı Yürütme Yapılanması*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Yazıcı, S. (2013). *Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemleri: Türkiye İçin Bir Değerlendirme*. (3. Baskı). İstanbul: İBÜ Yayınları.
- Yılmaz, N. (2014). Antik Yunan Dönemi Karşılaştırmalı Siyaset Biliminde Siyasal Sistem Sınıflandırmalarına Genel Bir Bakış. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 15 (1), 123-138.
- Yücel, B. (2003). Yarı-Başkanlık Sisteminin Hükümet Modeli Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma: Fransa Modeli ve Komünizm Sonrası Polonya. *AÜHFĐD*, 52 (4), 335-364.
- 24 Nisan 1991 Tarihli Rusya SFSC Devlet Başkanlığına Dair Kanun, md. 5/3

İnternet Kaynakları:

- Erişim tarihi: 30.03.2016 http://www.ydh.com.tr/HD7355_rusya-anayasasi-ile-ilgili-iginc-ayrintilar.html
- Erişim tarihi: 12.04.2016 <http://www.anayasa.gen.tr/rusya.html>
- Erişim tarihi: 02.06.2016 Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesinin Rusya Federasyonu Anayasası 111. maddesinin 4. fıkrasının yorumlanmasına dair 11.12.1998 tarih ve 28-P sayılı kararı/RF Anayasa Mahkemesi Resmi İnternet Sitesi: www.ks.rfnet.ru/